Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь
Вучэбна-метадычнае аб'яднанне вышэйшых навучальных устаноў
Рэспублікі Беларусь па гуманітарнай адукацыі

ЗАЦВЯРДЖАЮ
Першы намеснік Міністра адукацыі
Рэспублікі Беларусь
________________ А.І. Жук
________________ 2008 г.

Рэгістрацыйны № ТД ______________/ тып.

ФАЛЬКЛАРЫСТЫКА

Тыпавая вучэбная праграма
для вышэйшых навучальных устаноў па спецыяльнасцях:
1-21 05 01 Беларуская філалогія
1-21 05 02 Руская філалогія
1-21 05 04 Славянская філалогія

УЗГОДНЕНА
Старшыня вучэбна-метадычнага аб'яднання вышэйшых навучальных устаноў Рэспублікі Беларусь па гуманітарнай адукацыі
__________________ У.Л. Клюня
__________________ 2008

УЗГОДНЕНА
Начальнік упраўлення вышэйшай і сярэдней спецыяльнай адукацыі
______________ Ю.І. Міксюк
______________ 2008

Першы прарэктар Дзяржаўнай установы адукацыі «Рэспубліканскі інстытут вышэйшай школы»
__________________ І.В. Казакова
__________________ 2008

Эксперт-нормакантралёр
____
______________________ 2008

Мінск 2008

Складальнікі:

Казакова І.В., першы прарэктар Дзяржаўнай установы адукацыі «Рэспубліканскі інстытут вышэйшай школы», прафесар кафедры беларускай літаратуры і культуры Дзяржаўнай установы адукацыі «Беларускі дзяржаўны універсітэт», доктар філалагічных навук;

Швед І.А., дацэнт кафедры беларускага літаратуразнаўства Дзяржаўнай установы адукацыі «Брэсцкі дзяржаўны універсітэт імя А.С. Пушкіна», кандыдат філалагічных навук.

Рэцэнзенты:

Кафедра беларускай літаратуры Дзяржаўнай установы адукацыі «Гомельскі дзяржаўны універсітэт імя Ф. Скарыны»;

Ліс А.С., доктар філалагічных навук, загадчык сектара фальклору Дзяржаўнай установы адукацыі «Інстытут мовы і літаратуры імя Я. Купалы і Я. Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі».

Рэкамендавана да зацвярджэння ў якасці Тыпавой:

Кафедрай беларускай літаратуры і культуры Дзяржаўнай установы адукацыі «Беларускі дзяржаўны універсітэт» (прат. № 9 ад 28.05.2008 г.);

Навукова-метадычным саветам *філалагічнага факультэта* Дзяржаўнай установы адукацыі «Беларускі дзяржаўны універсітэт» (*прат. № 10 ад 23.06.2008 г.);*

Навукова-метадычным саветам па філалагічных спецыяльнасцях вучэбна-метадычнага аб'яднання вышэйшых навучальных устаноў Рэспублікі Беларусь па гуманітарнай адукацыі (прат. № 1 ад 16.09.2008 г.).

Адказны за выпуск: Казакова Ірына Валер'еўна

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

У падрыхтоўцы філолага, выкладчыка, навукоўцы важнае месца займае неабходнасць у глыбокім вывучэнні заканамернасцей і асаблівасцей развіцця традыцыйнай духоўнай культуры беларусаў ва ўсёй яе разнастайнасці, асэнсаванні ролі і месца фальклору ў новай сацыякультурнай сітуацыі. Таму ў вучэбныя планы па спецыяльнасцях 1-21 05 01 «Беларуская філалогія», 1-21 05 02 «Руская філалогія», 1-21 05 04 «Славянская філалогія» ўключана дысцыпліна «Фалькларыстыка», якая прадугледжвае вывучэнне і засваенне студэнтамі пытанняў тэорыі і гісторыі фальклору, гістарыяграфіі фалькларыстыкі, арганізацыі і методыкі палявой працы, сістэматызацыі архіўных фондаў, тэксталогіі і эдыцыйных прынцыпаў. У курсе «Фалькларыстыка» вывучаюцца тэксты не толькі славеснай, але і музычнай, харэаграфічнай, драматургічнай народнай творчасці ва ўсіх іх праявах, формах і адносінах (перадтэкставых, інтэртэкставых і кантэкстных). Фальклор трактуецца як сістэма жанраў, міфалагічных уяўленняў і абрадаў у сучаснай ёй мастацка-духоўнай прасторы. Перспектывы сучаснай фалькларыстыкі звязаны з усведамленнем інтэгральнасці народнай традыцыі і ўключэннем самой дысцыпліны ў агульнанавуковую парадыгму культурнай антрапалогіі пры захаванні свайго безумоўнага значэння. Праблематыка фалькларыстыкі актуалізуецца ў сувязі з пытаннямі вывучэння агульнай і славянскай міфалогіі, этнаграфіі, краязнаўства, гісторыі, айчыннай і сусветнай літаратуры, тэорыі літаратуры, беларускай мовы, культуралогіі і філасофіі. Комплекснае вывучэнне фальклору абяцае вырашэнне шырокамаштабных задач, звязаных з культурна-экалагічнай і сацыякультурнай праблематыкай.

Праграма па курсу «Фалькларыстыка» для спецыяльнасцей 1-21 05 01 «Беларуская філалогія», 1-21 05 02 «Руская філалогія» разлічана на 82 гадзіны, у тым ліку 52 аўдыторныя заняткі: з іх – 30 (32) лекцыйных заняткаў, 22 (20) практычныя заняткі. Для спецыяльнасці 1-21 05 04 «Славянская філалогія»: агульная колькасць гадзін – 50, у тым ліку 34 аудыторныя (20 лекцыйных заняткаў, 14 практычных заняткаў). Прамежкавы кантроль на працягу вывучэння курса ажыццяўляецца ў форме кантрольных прац, тэставання. Форма кантролю па выніках вывучэння курса – залік.

Праграма складзена з улікам найноўшых дасягненняў айчыннай і замежнай фалькларыстыкі і грунтуецца на тым лепшым, што было ў папярэдніх праграмах па беларускай вуснай народнай творчасці і беларускім фальклоры. Вывучэнне фалькларыстыкі пачынаецца з разгляду пытанняў спецыфікі фалькларыстыкі як навукі, характарыстыкі яе прадмета і метадаў даследавання, яе ўзаемасувязі з іншымі навукамі; падаецца аналітычны агляд этапаў станаўлення і развіцця фалькларыстыкі і асноўных накірункаў тэарэтычных даследаванняў у гэтай галіне з улікам таго, што развіццё беларускай фалькларыстыкі звязана з агульнымі тэндэнцыямі сусветнай гуманітарнай навукі. Паслядоўная (у адпаведнасці з фарміраваннем на працягу гістарычнага развіцця) характарыстыка вядучых навуковых

накірункаў і школ, якія склаліся ў рамках фалькларыстыкі і сумежных з ёю дысцыплін, не даецца цалкам і падрабязна; вылучаюцца зыходныя тэарэтычныя пазіцыі і галоўныя ідэі, якія маюць непасрэднае дачыненне да вывучэння фальклору. Аб'ём асвятлення матэрыялу пашыраецца пры адначасовым удакладненні і канкрэтызацыі агульнага падыходу. У выніку павінна ўзнікнуць разуменне адзінства прадмета і яго асэнсавання.

Асноўная мэта дадзенага курса – сфарміраваць у студэнтаў навуковае ўяўленне пра фалькларыстыку як навуку пра родавую спецыфіку фальклору, пра заканамернасці і асаблівасці развіцця традыцыйнай вербальнай духоўнай культуры беларусаў ва ўсёй яе разнастайнасці, выпрацаваць навыкі прафесійнага фалькларыстычнага аналізу.

Студэнтам неабходна ведаць:

этапы развіцця фалькларыстыкі, яе прадмет, аб'ект, метады, школы і дзейнасць іх прадстаўнікоў;

характар і прыроду, сутнасць і тэматыку фальклорнай творчасці, яе спецыфіку і агульныя рысы з рознымі відамі мастацтва;

асаблівасці бытавання і функцыянавання фальклорных твораў на розных этапах развіцця; жанравую сістэму і паэтыку фальклору.

Студэнты павінны ўмець:

аналізаваць фальклорныя творы з улікам іх ідэйна-мастацкай цэласнасці ў этнаграфічным кантэксце;

сістэматызаваць і абагульняць фактычны матэрыял, які адлюстроўвае асаблівасці семантыкі і функцыянавання фальклорных твораў розных жанраў, гістарычных перыядаў і субкультур;

выяўляць аб'ектыўныя заканамернасці ўзнікнення, функцыянавання і згасання твораў розных фальклорных жанраў;

характарызаваць фалькларыстычныя школы і напрамкі.

Праграма ўключае спіс рэкамендаванай (асноўнай і дадатковай) літаратуры, у якім як класічныя, так і найноўшыя працы, прысвечаныя праблемам фалькларыстыкі, а таксама пералік даведачных выданняў.

Праграма курса «Фалькларыстыка» адрасавана студэнтам спецыяльнасцей 1-21 05 01 «Беларуская філалогія», 1-21 05 02 «Руская філалогія», 1-21 05 04 «Славянская філалогія» і складзена паводле патрабаванняў адпаведнага адукацыйнага стандарта.

ПРЫКЛАДНЫ ВУЧЭБНА-ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН

Нумар тэмы	раздзела Назва раздзела, тэмы	Усяго аўдыторных заняткаў	Лекцыйныя заняткі	Семінарскія практычныя заняткі
1	Уводная лекцыя. Прадметнае поле фалькларыстыкі. Фалькларыстыка ў сістэме гуманітарных навук.	1	1	
2	Спецыфіка фальклору.	1	1	
3	Гістарыяграфія фалькларыстыкі.	1	1	
4	Станаўленне і развіццё славянскай фалькларыстыкі.	1	1	
5	Узнікненне і развіццё беларускай фалькларыстыкі.	1	1	
6	Тэорыя і гісторыя фальклору.	1	1	
7	Арганізацыя і методыка палявой працы. Сістэматызацыя архіўных фондаў і эдыцыйная фалькларыстыка.	1	1	
8	Жанрава-відавая сістэма беларускага фальклору.	1	1	
9	Замовы.	1	1	
10	Каляндарная абраднасць і паэзія беларусаў.	1	1	
11	Сямейная абраднасць беларусаў і яе паэзія.	1	1	
12	Дзіцячы фальклор.	1	1	
13	Пазаабрадавая лірыка.	1	1	
14	Балады і жорсткія рамансы.	1	1	
15	Парэміялагічныя жанры беларускага фальклору.	1	1	
16	Казкі.	1	1	
17	Няказкавая проза.	1	1	
18	Смехавыя формы фальклорнай прозы.	1	1	
19	Народны тэатр.	1	1	
20	Заключэнне.	1	1	
21	Прадметнае поле фалькларыстыкі.	1		1
22	Жанры і віды беларускага фальклору.	2		2
23	Фальклорная паэтыка.	1		1
24	Аналіз міфапаэтычных мадэлей свету розных жанраў.	1		1
25	Характарыстыка сістэмы кодаў фальклору.	1		1
26	Сімволіка і семантыка міфалагем	2		2

	беларускага фальклору.			
27	Аналіз твораў каляндарнай і сямейнай абрадавасці і пазаабрадавай лірыкі.	2		2
28	Аналіз твораў народнай прозы.	1		1
29	Агульнанацыянальнае, рэгіянальнае і лакальнае ў беларускім фальклоры.	1		1
30	Беларускі фальклор у славянскім кантэксце.	1		1
31	Методыка збірання фальклору і пашпартызацыя.	1		1

ЛЕКЦЫЙНЫЯ ЗАНЯТКІ

Тэма 1. Уводная лекцыя. Прадметнае поле фалькларыстыкі. Фалькларыстыка ў сістэме гуманітарных навук

Асноўныя пазіцыі ў адносінах да прадметнага поля фалькларыстыкі. Узнікненне міжнароднага тэрміна «фальклор». «Шырокае» і «вузкае» разуменне фальклору ў розных нацыянальных школах (славянскай – перш за ўсё ўсходнеславянскай, заходнееўрапейскай, амерыканскай). Вызначэнні фальклору В.Е. Гусевым як 1) вусна-паэтычнай народнай творчасці, 2) комплексу славесна-музычных, гульнёвых (драматычных) і музычна-харэаграфічных відаў народнай творчасці, 3) народнай мастацкай культуры ў цэлым (у тым ліку выяўленчае, дэкаратыўна-прыкладное мастацтва). Славесная, музычная, харэаграфічная, драматургічная народная творчасць: яе праявы, формы і адносіны (перадтэкставыя, інтэртэкставыя і кантэкстныя). Нацыянальная адметнасць беларускага фальклору. Фальклор як прадмет даследавання розных дысцыплін (гісторыка-філалагічных, этнаграфічных, мастацтвазнаўчых). Усеахопныя навуковыя рэсурсы фалькларыстыкі ў вывучэнні родавай сутнасці фальклору, яго структуры, жанравага складу, тэксту, паэтыкі і пад. Метады і прынцыпы вывучэння фальклору. Сутнасць міждысцыплінаранага падыходу ў вывучэнні фальклору. Міждысцыплінарная скіраванасць даследчая праграмы акадэміка М.І. Талстога (пры вывучэнні фальклору Палесся). Сувязь фалькларыстыкі з іншымі навукамі. Традыцыйныя абмеркаванні суадносін паняццяў: «фальклор і этнаграфія», «фальклор і міфалогія» і «фальклор і філалогія» (асобна: літаратура / літаратуразнаўства і мова / лінгвістыка). «Антрапалагізацыя фалькларыстыкі».

Тэма 2. Спецыфіка фальклору

Традыцыйная вербальная духоўная культура і іншыя сферы народнай культуры: агульныя прыкметы і «ансамблевая» агульнасць. Гістарычныя станы сінкрэтызму фальклору. Фальклорны сінтэз як ператварэнне сінкрэтычнага стану. Тыпы фальклорных традыцый: «архаіка», «класіка», «постфальклор». Гарадскі фальклор. Стадыяльна-гістарычная і сацыяльна-культурная дыферэнцыяцыя фальклору. Навуковая праблема прымянення паняцця «фальклор» да ўсёй культурнай традыцыі ці толькі да асобных этапаў яе гісторыі. Пазіцыя Б.М. Пуцілава ў вырашэнні гэтай прыблемы («Фольклор и народная культура; In memoriam»). Агульнае і адрознае ў фальклорнай і масавай культурах. Вусныя і кніжныя традыцыі: тыпалагічныя і камунікатыўныя асаблівасці.

Здольнасць вуснай традыцыі доўгі час захоўваць і трансліраваць у аднолькавай нязменнасці фальклорныя тэксты (у тым ліку значнага аб’ёму). Спецыфічныя камунікатыўныя механізмы вусных традыцый. Сістэма кодаў

беларускага фальклору. Цвёрдая структураванасць фальклорных тэкстаў. Узроўні праявы спецыфікі фальклорнага тэксту: адметныя форма (шматлікія асаблівасці арганізацыі структураванага тэксту – ад рытмікі да стылю і да кампазіцыі; сінтактыка), яго асобая функцыя (прагматыка) і асобае значэнне (семантыка, сувязь з пазатэкставай рэальнасцю). Вобразнасць і стыль у фальклоры.

Спецыфічныя якасці фальклорнай традыцыі. Вуснасць. Калектыўнасць як праблема бытавання. «Пасіўна-калектыўныя» і «актыўна-калектыўныя» формы. Ананімнасць, варыятыўнасць і стэрэатыпнасць як кардынальныя ўласцівасці фальклору; прырода і аспекты гэтых уласцівасцей. Традыцыйныя формулы, матывы, сюжэты. Міфалагемы беларускага фальклору. Прырода і характар фальклорнай тыпалогіі. Ступень устойлівасці вуснага тэксту ў розных жанрах і традыцыях, узроўні яго вар'іравання. Імправізацыйнасць і традыцыйнасць. Праблемы фальклорнага наватарства. Выканаўца і яго аўдыторыя. Варыянт і інварыянт. Інварыянт і архетып («прататэкст»). Варыянт і версія.

Фальклор і рэчаіснасць. Тэкст і «другое бачанне» (У. Проп). Сублімацыя як адметны светапоглядны прынцып тыпізацыі жыццёвых з'яў у фальклоры. Праблема «гістарызму» фальклорнай традыцыі.

Тэма 3. Гістарыяграфія фалькларыстыкі

Гістарыяграфія фалькларыстыкі як галіна, якая даследуе гісторыю збірання, публікацыі і апісання фальклору ў цэлым ці яго асобных жанраў і відаў, станаўленне і развіццё самой навукі, узнікненне школ і накірункаў у даследаванні фальклору. Праблемы аб'ектыўнага асэнсавання пэўных перыядаў у гісторыі фалькларыстыкі, раскрыцця гістарычнай праўды, перагляду і ацэнкі культурнай спадчыны, паказу станоўчага і негатыўнага ў тэарэтычным асвятленні пытанняў фальклору ў часы манапалізму марксісцка-ленінскай ідэалогіі. Традыцыйнае прачытанне гісторыі фалькларыстыкі праз прызму творчых біяграфій знакамітых дзеячаў навукі.

Гістарыяграфія асноўных навуковых накірункаў, якія складаюць сутнасць фалькларыстычнай думкі, і вылучэнне асноўных перыядаў у развіцці навукі на працягу ўсяго XX ст. як асноўныя задачы сучаснай фалькларыстыкі ў галіне вывучэння ўласнай гісторыі.

Тэма 4. Станаўленне і развіццё славянскай фалькларыстыкі

Зараджэнне славянскай фалькларыстыкі ў рэчышчы агульнаеўрапейскай навукі. Сувязь развіцця фалькларыстыкі з актуальнымі ідэйнымі плынямі. Дзейнасць Дж. Віко, асветнікаў XVIII ст., асабліва І.-Г. Гердэра і ўзнікненне навуковай цікавасці да фальклору ў Еўропе. Распрацоўка канцэпцыі пра універсальныя заканамернасці сусветна-

гістарычнага працэсу, трактоўка развіцця «дзікіх» народаў як ранняга этапу гісторыі чалавецтва. Распрацоўка метаду рэтраспектыўнага аналізу. Зараджэнне параўнальна-гістарычнага метаду даследавання з’яў культуры. Вайна 1812 года як штуршок для павышэння грамадскай цікавасці да культуры Старажытнай Русі і тагачаснага сялянства. Станаўленне нацыянальнай самасвядомасці народаў постнапалеонаўскай Еўропы і развіццё фалькларыстыкі. Пачатак спецыяльнага вывучэння фальклору і стварэнне першых навуковых накірункаў у еўрапейскай фалькларыстыцы ў канцы 1830-х гг. Уплыў ідэй рамантызму. Адрозненне ацэнак традыцыйнай народнай культуры (ад славянафільскага захаплення ёю, узвышана-эмацыянальнага тлумачэння фальклору, ідэалізацыі міфатворчасці да заходніцкага заспакоена-рацыянальнага ўспрымання). Палеміка паміж прадстаўнікамі розных ідэйных плыняў як штуршок да збірання фальклору і перадумова з’яўлення тэарэтыка-метадалагічных падыходаў да яго вывучэння.

Роля славянафілаў у збіранні і вывучэнні фальклору (П. Кірэеўскі, К. Аксакаў, У. Даль, А. Гільфердзінг, П. Бяссонаў). Навуковая дзейнасць славянскіх фалькларыстаў А. Вастокава, М. Максімовіча, П. Лукашэвіча, А. Мятлінскага, О. Кольберга, Ж. Паулі, К. Вуйціцкага, Ф. Чэлакоўскага, П. Шафарыка, Я. Колара, К. Эрбена, Л. Кубы, Ч. Смолера, В. Караджыча, І. Багарова, П. Славейкава і інш. Стварэнне зборнікаў, якія ўтварылі «залаты фонд» славянскай навукі пра фальклор. Першыя спецыяльныя даследаванні фальклору славянскіх народаў Г. Кайсарава, А. Галіча, М. Кастамарава, І. Сразнеўскага, І. Бадзянскага, П. Прэйса, А. Міцкевіча, В. Караджыча, П. Шафарыка, Л. Штура і інш. Перайманне фалькларыстыкай у другой палове XIX ст. прынцыпаў, паняццяў, катэгорый мовазнаўства і літаратуразнаўства. Пастаноўка пытанняў паходжання, гістарычнага развіцця фальклору на фоне вырашэння культуралагічных і этнаграфічных праблем.

З’яўленне ў 1850–1860-я гады ў славянскай акадэмічнай філалогіі шэрагу накірункаў, навуковых школ: міфалагічнай (лінгвістычная і салярна-метэаралагічная тэорыі паходжання міфа, тэорыі «ніжэйшай міфалогіі»), міграцыйнай (ці запазычанняў), гістарычнай (У. Мілер, А. Маркаў, Б. і Ю. Сакаловы і інш.); пазней – антрапалагічнай (ці тэорыі самазараджэння сюжэтаў), этнапсіхалагічнай, геаграфічнай (фінскай). Параўнальна-гістарычная школа А. Весялоўскага. Працы В. Фрэйдэнберг. Распрацоўка ў пачатку XX ст. сінхраністычнай тэорыі, якая падрыхтавала глебу для структуралізму, што пашырыўся ў сярэдзіне XX ст. Ф.І. Буслаеў, А.М. Афанасьеў, А.М. Весялоўскі, М. Драгаманаў, Ф. Калеса, Н.Я. Мар, У.Ф. Мілер, Р.Р. Шырма, Ф. Калэса як лідэры навуковых школ. Спробы маладой славянскай фалькларыстыкі ахапіць фальклор ва ўсім спектры яго суадносін з рэчаіснасцю. Выкарыстанне вопыту фалькларыстаў Германіі, Англіі, Францыі.

Аддзяленне да пачатку XX ст. фалькларыстыкі ад этнаграфіі, літаратуразнаўства і мовазнаўства. Удасканаленне метадаў экспедыцыйнай працы ў пачатку XX ст. Пераадоленне існаваўшых у сярэдзіне XIX ст.

ідэалагічных забарон на вывучэнне некаторых жанраў (цэнзурная гісторыя з «Народнымі рускімі легендамі» рускага фалькларыста, міфолага А. Афанасьева ў 1853 г.). Плюралізм поглядаў на развіццё культуры, «шматгалоссе» пунктаў гледжання і падыходаў да фалькларыстычнага матэрыялу. Уключэнне ў фалькларыстыку манументальных жанраў (гістарычныя песні, балады, быліны), духоўных вершаў, замоў, класічнай песеннай лірыкі, прыпевак, жорсткіх рамансаў, абрадавай паэзіі, драматычных відаў традыцыйнай культуры, маўленчых формаў. Развіццё казказнаўства. Этналагічны накірунак прац М. Сумцова, Д. Зяленіна.

Росквіт савецкага краязнаўства і новы ўзлёт фалькларыстыкі ў 1920-я гг. Плюралізм накірункаў і метадаў. Развіццё «гістарычнай школы». Запатрабаванасць яе ідэй у савецкай фалькларыстыцы (вучэнне Маркса пра неабходнасць разгляду кожнай з’явы ў яе гістарычным развіцці). Даследаванні формы фальклорных жанраў (працы Р. Воўкава, А. Нікіфарава, Б. Сакалова і інш.). Прымяненне «фармальнага метаду» да вывучэння эстэтычнай складаючай народнай паэзіі. Адкрыццё Б. Сакаловым прыёму ступеньчатага звужэння вобразаў у песеннай лірыцы. Даследаванне А. Скафтымавым паэтыкі і генезісу былін. Заснаванне школы параўнальна-гістарычнага вывучэння фальклору і сярэдневечнай літаратуры, распрацоўка пытанняў рыфмы ў вершаваных жанрах фальклору рускім даследчыкам В. Жырмунскім. Распрацоўка У. Пропам асноў структуралагічнага метаду («Марфалогія казкі», 1928). Гістарычнае тлумачэнне У. Пропам аднастайнасці чарадзейных казак «Гістарычныя карані чарадзейнай казкі», 1946 г.). Вывучэнне дзіцячага фальклору (Г. Вінаградаў, А.І. Капіца і інш.). Вызначэнне ў канцы 1920-х гг. лінгвастылістычнага накірунку фалькларыстыкі (Н. Грынкова, А. Яўгеньева, Р. Гельгарт). Развіццё фалькларыстычнай лінгвістыкі ў 60-я гг. XX ст.

Звужэнне метадалагічнай факталагічнай базы савецкай фалькларыстыкі ў 1930-я–1950-я гг. Выдаткі экспедыцыйнай работы савецкага часу. Скоўванне развіцця фалькларыстыкі ідэалагічнымі кампаніямі. Пастанаўленне Усесаюзнага камітэта па справах мастацтваў пры Саўнаркаме СССР 1936 г. пра п’есу Дзям’яна Беднага «Багатыры»; навязванне вучоным дыскусіі пра быліны ў сувязі з тэзісам пра арыстакратычнае паходжанне рускага эпасу (які быў вызначальным для «гістарычнай школы»). Вульгарызацыя ідэі гістарычнага развіцця фальклору да прымітыўнай трактоўкі: фальклору першабытнай эпохі, феадалізму, капіталізму, сацыялізму. Зганьбаванне перспектыўнай ідэі параўнальнага вывучэння фальклору, адыход В. Жырмунскага і яго паслядоўнікаў ад фалькларыстычных даследаванняў. Антыкампаратывісцкая кампанія 1948 г., вывад за межы навукі прац рускага фалькларыста А.М. Весялоўскага і ўсіх спроб параўнальных даследаванняў, асабліва прац, пабудаваных на ідэі «запазычвання». Спыненне даследавання дзіцячага фальклору, які нібыта недастаткова выразна выяўляе «спадзяванні і надзеі народныя» і дрэнна ўвязваецца з тэмай працы.

Вульгарызацыя праблемы мастацкага метаду фальклору. Трактоўка

мастацкага метаду фальклору як рэалістычнага. Аб’яўленне Ю. Сакаловым фальклору аддзелам літаратуры, а фальклярыстыкі – адной з асноўных частак марксісцка-ленінскага літаратуразнаўства. Канструяванне «вуснай народнапаэтычнай творчасці» адпаведна савецкім літаратуразнаўчым канонам. Разгляд фальклору як мастацтва слова працоўнага народа. Нараджэнне тэорыі шліфоўкі класічнага фальклору, яго бесперапыннага ўдасканалення. Вылучэнне тэзісу пра народнага апавядальніка, трактоўка казачніка, майстра галашэння і інш. як нявопытных, пачынаючых пісьменнікаў, якім неабходная падтрымка прафесіяналаў-фальклярыстаў. Фармуліроўка супрацоўнікамі Усесаюзнага Дома народнай творчасці тэматыкі, над якой павінны працаваць фальклярысты і апавядальнікі (абарончая тэматыка, тэмы дзяржаўнай бяспекі, Чырвонай Арміі, герояў краіны, сталінскай Канстытуцыі і пад.). Забарона на вывучэнне духоўных вершаў, хрысціянскіх легенд, замоў, заклінанняў, міфалагічных апавяданняў як «родавых плям», якія павінны быць пераадолены сацыялістычнай культурай. Ідэалагічная забарона збірання і вывучэння з’яў тагачаснага фальклору: анекдотаў, блатных песень XX ст., маўленчых формул і пад.

Уключэнне ў сферу ўвагі не толькі вясковага, але і гарадскога фальклору. Пашырэнне традыцыйнай экспедыцыйнай працы. Збіранне рабочага фальклору, песень-аднадзёнак, сацыяльных прыпевак і апавяданняў-успамінаў. Небяспека фіксацыі сапраўднага фальклору (лёс рэпрэсіраваных фальклярыстаў). Нашэсці працоўнікаў НКУС-КДБ на фальклорныя архівы з канфіскацыяй «крамольных» матэрыялаў.

Вяртанне навукі да разнастайнасці метадалагічных пазіцый у 1957–1986 гг. З’яўленне новых канцэпцый. Выхад у 1958 г. другога выдання манаграфіі У.Я. Пропа «Рускі гераічны эпас», прац В. Жырмунскага, якія адкрылі для вучоных новага пакалення магчымасці параўнальна-тыпалагічнага падыходу ў фальклярыстыцы. Вяртанне да паўнавартасных гістарычных даследаванняў (Б.А. Рыбакоў «Старажытная Русь. Казанні. Быліны. Летапісы», 1963). Канцэпцыя міфа Е. Меляцінскага. Міф у даследаваннях Вяч. Іванова і У. Тапарова.

Заснаванне прац цэлага пакалення ўсходнеславянскіх фальклярыстаў у 1960–1980-я гг. на перакананні, што фальклор неабходна вывучаць як цэласную, унутрана звязаную, гістарычна складзеную і зменлівую сістэму, а асобныя жанры разглядаць у іх узаемасувязі з іншымі. Аналіз твораў фальклору як высвятленне іх жанравай прыроды ў сувязі з агульнымі для іх ідэйна-мастацкімі прынцыпамі, з размеркаваннем іх функцый, тэматычнай і структурнай блізкасцю і супадпарадкаваннем (роды, віды, жанры, жанравыя разнавіднасці). Распрацоўка і рэалізацыя навуковых (філалагічных) у сваёй аснове прынцыпаў выдання тэкстаў народнай паэзіі. Грунтоўнае філалагічнае вывучэнне помнікаў народнай паэзіі, заснаванае на прынцыпах жанравай іх спецыфікі і на ўліку такіх прыкмет, як вуснасць, традыцыйнасць, варыятыўнасць, калектыўнасць, ананімнасць, а таксама авалоданне прынцыпамі і канкрэтнай методыкай раскрыцця змястоўных і ўласна мастацкіх асаблівасцей вуснапаэтычных твораў пры засяроджанні ўвагі на

народнапаэтычнай класіцы.

Удасканаленне аналітычнага інструментарыя сучаснай фалькларыстыкі, выкарыстанне метадалагічных набыткаў у тэорыі камунікацыі, сацыялогіі, псіхалогіі, кагніталогіі і інш. Сучасныя тэорыі фальклорнага тэксту. Фальклорны гіпертэкст як натуральная форма суіснавання ў фальклорнай свядомасці розных тэкстаў, звязаных між сабой тэматычна і кантэкстуальна. Прызнанне шматмернасці фальклору як аб’екта даследавання; імкненне пераадолець «лінеарнасць» яго аднабаковых апісанняў; прызнанне таго факта, што аналіз фальклорнага твора павінен прадугледжваць шырокі даследчыцкі гарызонт, які ўключае ўмовы яго з’яўлення і функцыянавання. Комплекснае (ці мульціінтэграцыйнае) даследаванне праблем, якія адносяцца як да ўнутрана ўласцівай (іманентнай) структуры фальклорных тэкстаў, так і да практычнага прымянення (прагматыкі) і кантэкстаў фальклорнай традыцыі. Аналітычны (а не апісальны) падыход у даследаваннях, праведзеных у плане міждысцыплінарнасці, комплекснасці. Пастуліраванне неабходнасці збірання поўнай фальклорнай дакументацыі, з улікам сінкрэтычнай прыроды фальклорнага тэксту як шматмернай з’явы і перш за ўсё сітуацыйнай.

Перспектывы сучаснай славянскай фалькларыстыкі. Цэнтры вывучэння фальклору славянскіх народаў.

Тэма 5. Узнікненне і развіццё беларускай фалькларыстыкі

Беларускі фальклор у летапісах, дзелавых дакументах і іншых помніках пісьменнасці. Станаўленне беларускай фалькларыстыкі ў XVI–XVIII стст. Збіранне і вывучэнне беларускага фальклору выхадцамі з Беларусі і рускімі фалькларыстамі ў першай палове XIX ст. Інструкцыя па збіранні фальклорна-этнаграфічных матэрыялаў (1816–1817 гг.) Віленскага універсітэта і фалькларыстычная дзейнасць М. Чарноўскай. Збіральніцкая дзейнасць і асноўныя палажэнні працы «Аб славяншчыне да хрысціянства» З. Даленгі-Хадакоўскага. Агульная характарыстыка жанраў беларускага фальклору ў кнізе А. Рыпінскага «Беларусь». А. Рыпінскі як пачынальнік параўнальнага вывучэння беларускага фальклору. Апрацоўкі беларускага фальклору Я. Чачотам, Я. Баршчэўскім. Вусная паэзія беларусаў у творчасці А. Міцкевіча.

Распрацоўка ў 1850–1860-я гады ў славянскай акадэмічнай філалогіі розных накірункаў, станаўленне навуковых школ (міфалагічная, міграцыйная, гістарычная; пазней – антрапалагічная, этнапсіхалагічная, геаграфічная) і іх уплыў на развіццё беларускай фалькларыстыкі. Вывучэнне беларускага фальклору Я. Тышкевічам, П. Шпілеўскім, А. Кіркорам. Роля Рускага геаграфічнага таварыства ў актывізацыі збіральніцкай і даследчай дзейнасці ў сферы беларускай фалькларыстыкі.

Развіццё беларускай фалькларыстыкі ў другой палове XIX – пачатку XX ст. Дзейнасць Паўночна-Заходняга аддзела Таварыства ў Вільні (1867).

Друкаванне зборнікаў беларускіх народных песень, складзеных І. Насовічам і П. Шэйнам, у «Запісках Рускага геаграфічнага таварыства па аддзяленню этнагафіі» (1873). Першае навуковае выданне беларускіх прыказак (І. Насовіч). Значэнне для развіцця фальклярыстыкі «Матэрыялаў для вывучэння быту і мовы рускага насельніцтва Паўночна-заходняга краю» П. Шэйна. Крытычная ацэнка зборніка П. Бяссонава «Беларускія песні, з падрабязнымі тлумачэннямі іх творчасці і мовы…» (1871). Беларускі фальклор у працах рускіх міфолагаў. А. Пыпін як гісторык беларускай фальклярыстыкі.

Палескія фальклорныя матэрыялы ў зборніках Д. Булгакоўскага, М. Доўнар-Запольскага; зборнікі песень З. Радчанкі як першыя спробы запісу народнага меласу Гомельшчыны. Вывучэнне народнай культуры беларуска-польскага памежжа У. Дабравольскім. «Беларускі зборнік» Е. Раманава – энцыклапедыя беларускага фальклору. Дзейнасць М. Нікіфароўскага як вучонага-народазнаўцы. Спроба рэканструкцыі архаічнай карціны свету беларусаў А. Багдановічам. Зборнікі народнай прозы і малых жанраў А. Сержпутоўскага. Прынцыпы збіральніцкай дзейнасці А. Сержпутоўскага.

Вывучэнне беларускага фальклору польскімі і чэшскімі даследчыкамі. Фундаментальнае выданне М. Федароўскага «Люд беларускі». Даследаванне народнай культуры беларускага Палесся К. Машыньскім.

Сістэматызацыя і даследаванне асноўных жанраў беларускага фальклору, іх паэтыкі, народнага вершаскладання Я. Карскім.

Арганізацыя фальклорна-этнаграфічнай работы ў Беларусі ў 1920-я гг. Роля Інстытута беларускай культуры і часопіса «Наш край». Захаванне ў першае паслякастрычніцкае дзесяцігоддзе разнастайнасці накірункаў і метадаў фальклярыстыкі. Навуковая дзейнасць І. Сербава, А. Шлюбскага, А. Грыневіча, А. Ягорава, М. Гарэцкага і інш. Разгром савецкага краязнаўства ў 1928 г.

Развіццё фальклярыстыкі ў 1930-1950-я гг. Ідэалагічны дыктат у фальклярыстыцы. Канструіраванне фальклору як прылады ўлады і кантролю. Спробы звесці ўсю разнастайнасць падыходаў у вывучэнні народнай паэзіі да «адзіна правільнага» класавага, сацыялагічнага метаду. Збліжэнне фальклярыстыкі з літаратуразнаўствам. Разгляд фальклору як мастацтва слова працоўнага народа. Выданне псеўданародных твораў у тэматычных зборніках («Чырвоная Армія і абарона Радзімы ў беларускай народнай творчасці», «Ленін і Сталін у беларускай творчасці» і пад.). Тэндэнцыя да вузкай спецыялізацыі навук. Даследчыцка-збіральніцкая праца супрацоўнікаў сектару этнаграфіі і фальклору Інстытута гісторыі АН БССР. Навуковыя працы М. Нікольскага, М. Грынблата і інш.

Арганізацыйная перабудова фальклярыстычнай работы ў пасляваенны час. Стварэнне Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору ў АН БССР. Вывучэнне народнай творчасці перыяду Вялікай Айчыннай вайны і сучаснага фальклору. Выданне і вывучэнне беларускіх народных песень (з нотамі) і танцаў.

Развіццё фальклярыстыкі ў 1957–1986-я гг. Павольнае вяртанне навукі

да разнастайнасці метадалагічных пазіцый, паўнавартасных гістарычных даследаванняў. Распрацоўка новых падыходаў да вывучэння фальклору. Сцвярджэнне канцэпцыі складзенай і ўстойлівай сістэмы фальклорных жанраў, якія характарызуюць пэўны этап у развіцці нацыянальнага фальклору; трактоўка гэтай сістэмнасці перш за ўсё як мастацкай. Аналіз твораў фальклору праз высвятленне іх жанравай прыроды ў сувязі з агульнымі для іх ідэйна-мастацкімі прынцыпамі, з размеркаваннем іх функцый, тэматычнай і структурнай блізкасцю і супадпарадкаваннем (роды, віды, жанры, жанравыя разнавіднасці), у сувязі з гістарычна развітымі і зменлівымі іх узаемаадносінамі, з агульным для іх гістарычным лёсам. Пачатак выдання зводу беларускай народнай творчасці з 1970 г.; прынцыпы выдання і структура тамоў зводу. Гісторыка-тэарэтычнае вывучэнне замоў, дзіцячага фальклору, каляндарна-абрадавай паэзіі, народнай сатыры, пазаабрадавай лірыкі, баладных песень і інш. відаў і жанраў беларускага фальклору. Вывучэнне гісторыі беларускай народнай творчасці («Беларуская народная вусна-паэтычная творчасць. Гісторыка-тэарэтычнае даследаванне», 1967). Выданне вучэбных дапаможнікаў (В. Бандарчык, М. Ларчанка, К. Кабашнікаў, А. Фядосік).

Тэндэнцыі сучаснага этапу ў развіцці фалькларыстыкі. Плённая распрацоўка ідэй, народжаных у эпоху станаўлення савецкай фалькларыстыкі, рэалізацыя акрэсленага ў 1960-я гг. павароту да вывучэння міфалагічных уяўленняў славянскіх народаў. Прынцыповае зблiжэнне фалькларыстыкі з этнаграфіяй. Трактоўка фальклору не толькі як сістэмы жанраў, але як з’явы народнай культуры, якая мае яшчэ такія складаючыя, як сістэма міфалагічных уяўленняў і сістэма абрадаў.

Абмеркаванне пытання недастатковасці «філалагічнага» (у двух сэнсах: які карыстаецца эстэтычнымі крытэрыямі ацэнак і абапіраецца на славесны (вербальны) код) разумення фальклорнага тэксту, якому проціпастаўляецца «антрапалагічная» трактоўка тэксту. Абмеркаванне катэгорыі вуснасці як асноўнага крытэрыя прыналежнасці да фальклору. Разгляд межаў і сучаснага зместу крытэрыя народнасці ў сувязі з даследаваннем пытанняў масавай культуры, гарадскіх легенд, чутак, маладзёжнага, паляўнічага, турысцкага, салдацкага фальклору і пад.

Комплекснае даследаванне беларускага фальклору ў выданнях акадэмічнай серыі «Беларускі фальклор: жанры, віды, паэтыка» (2001–2004 гг.), у манаграфіях А.С. Фядосіка, К.П. Кабашнікава, Г.А. Барташэвіч, А.С. Ліса, І.В. Казаковай, А.М. Ненадаўца, І.А. Швед і інш.

Энцыклапедыя «Беларускі фальклор» — першае ў гісторыі нацыянальнай культуры галіновае выданне па праблемах духоўнай культуры беларусаў. Энцыклапедычны слоўнік «Беларуская міфалогія» як спроба рэканструкцыі міфалагічнай мадэлі свету беларусаў.

Выданне зборнікаў па фальклорным рэпертуары асобных рэгіёнаў Беларусі, шасцітомнай навукова-папулярнай серыі «Традыцыйная мастацкая культура беларусаў» (пад рэдакцыяй Т.Б. Варфаламеевай) і інш.

Тэма 6. Тэорыя і гісторыя фальклору

Тэорыя і гісторыя фальклору як сістэма абагульненых навуковых ведаў пра фальклор і яго генезіс. Спецыфіка фальклору, прырода традыцый, суадносіны агульнанацыянальных, рэгіянальных і лакальных уласцівасцей фальклору, прынцыпы гістарычнага вывучэння фальклору і яго сістэмны аналіз як важнейшыя раздзелы тэорыі і гісторыі фальклору.

Асноўныя паняцці тэорыі фальклору: варыятыўнасць (лакальныя і храналагічныя варыянты і версіі) і поліфункцыянальнасць фальклору; роды, жанры і віды фальклору, унутрыжанравыя рэсурсы традыцый. Сюжэты, матывы і іншыя кампаненты фальклорнай структуры ў іх вобразнай і тыпалагічнай характэрнасці, кантамінацыя; стылеўтваральныя фактары ў фальклоры, паэтыка фальклору, асновы народнага вершаскладання, народнай музыкі і пад. як прадмет тэорыі фальклору. Праблемы распрацоўкі тэрміналагічнага апарату фалькларыстыкі. Асноўныя тэарэтычныя падыходы да вывучэння фальклорнага тэксту: тэкст у яго статычным аспекце, тэкст як «аб’ект»; тэкст у яго дынамічным аспекце, тэкст як акт паводзін (выкананне), уключаны ў прагматычны (этнаграфічны) кантэкст.

Сістэма вуснай народнай творчасці ў паслядоўнасці этапаў гістарычных узаемаадносін як прадмет гістарычнага (дыяхроннага) вывучэння ў фалькларыстыцы. Аналіз дынамікі сістэмы на разнастайных узроўнях – аснова дыяхроннага вывучэння фальклору.

Тэма 7. Арганізацыя і методыка палявой працы. Сістэматызацыя архіўных фондаў і эдыцыйная фалькларыстыка

Арганізацыя і методыка палявой (збіральніцкай) працы як раздзел сучаснай фалькларыстыкі, які вызначае задачы палявой працы, акрэслівае сферу дзейнасці збіральнікаў, яе арганізацыйныя формы, спрыяе авалоданню збіральнікамі тэхнікай запісу фальклору. Методыка збіральніцкай працы. Задачы палявой працы: франтальнае (суцэльнае) абследаванне рэгіёна, выяўленне і запіс твораў аднаго ці некалькіх жанраў; паўторны запіс і інш. Арганізацыйныя формы палявой працы: комплексная, стацыянарная, экспедыцыйная і інш. Інтэрв’ю, апытанне, анкетаванне, тэсты, апісанне як прыёмы збіральніцкай працы. Значэнне кантэксту – тэкставага і пазатэкставага акружэння.

Паняцці «пашпарт тэксту», «фальклорны архіў», «фальклорная адзінка», «справа», «адзінка захоўвання», «каталог», «картатэка».

Эдыцыйная практыка і эдыцыйныя прынцыпы. Задачы фалькларыстычнай тэксталогіі. Праблема распрацоўкі прынцыпаў фармальнай сістэматызацыі фальклору (фальклорных тэзаўрусаў) у сувязі з выкарыстаннем камп’ютэрнай тэхнікі для запісу фальклорна-этнаграфічнага матэрыялу.

Тэма 8. Жанрава-відавая сістэма беларускага фальклору

Праблема жанру і віду ў фальклоры. Жанраўтваральныя функцыі семантыкі, зместу і паэтыкі тэксту. Межы вар’іравання фальклорнага твора. Паэтыка жанру як аснова, якая вызначае характар магчымых для тэксту творчых змен. Жанр як тып вобразна-структурнай і кампазіцыйна-паэтычнай арганізацыі ці як мысліцельныя фігуры і структурныя мадэлі, у якія ўкладваецца тыпалагічна спасцігнуты творцамі жыццёвы матэрыял. Празаічнае і паэтычнае маўленне ў фальклоры як жанраўтваральная прыкмета. Жанравая характэрнасць твораў і прынцыпы паэтычнага мыслення творцаў. Верагоднае / неверагоднае, сакральнае / прафаннае, рытуальнае / нерытуальнае як жанраўтваральныя прыкметы ў фальклорнай традыцыі. Спецыфіка мадэляў свету ў розных жанрах.

Агульныя прынцыпы класіфікацыі фальклору (філалагічны, фармальны, функцыянальна-этнаграфічны, сацыяльны, мастацтвазнаўчы). Цыклізацыя ў фальклоры і яе разнавіднасці. Цыкл і жанр. Цыкл і кантамінацыя.

Сістэма беларускай эпікі. Класіфікацыя абрадавай і пазаабрадавай лірыкі. Склад беларускай драматыкі. Малыя жанры беларускага фальклору. Міжжанравыя ўтварэнні. Прадуктыўныя і непрадуктыўныя жанры беларускага фальклору.

Тэма 9. Замовы

Азначэнне жанру. Паходжанне, магічнае прызначэнне і лёс замоў. Замовы як рытуал і складаючая народнай медыцыны. Архаічная карціна свету ў замовах. Унутрыжанравая дыферэнцыяцыя замоў: замовы ад хвароб, гаспадарчыя, ахоўныя ад нячыстай сілы, стыхій, звяроў, любоўныя; замовы, звязаныя з сямейна-сацыяльнымі адносінамі. Язычніцтва і хрысціянства ў замовах. Кампазіцыя замоў: зачын, заклінальная формула, эпічная (асноўная) частка, замыканне (заключэнне). Магічная аснова кампазіцыі замоў. Магічная функцыя рытмікі, тропікі, сінтактыкі. Замова і заклінанне, адклясце, малітва.

Тэма 10. Каляндарная абраднасць і паэзія беларусаў

Народны каляндар. Падзел на чатыры каляндарныя цыклы. Язычніцтва і хрысціянства ў народным календары. Нерухомыя і рухомыя святы. Абрад і міф. Сінкрэтызм каляндарных абрадаў. Каляндарная проза. Малыя жанры календара. Песенныя формы (заклінальныя, рытуальныя, велічальныя, дакаральныя (жартоўныя), абрадавыя лірычныя песні).

Зімовы перыяд беларускага народнага календара. Рытуальна-міфалагічны змест калядных абрадаў, звычаяў, песень, рытуальных

дыялогаў. Павер'і, прыкметы, варажба. Рытуальныя калядныя гульні, ігрышчы. Шчадроўскія песні. «Пераходныя» святы Грамніцы і Масленіца. Тыпалогія і нацыянальная спецыфіка масленічных песень.

Веснавы перыяд народнага календара. Магічная семантыка абраду «Гуканне вясны». Асноўныя матывы, рытуальна-міфалагічны змест і паэтыка вяснянак. Саракі, Благавешчанне, Вербніца, Чысты чацвер, Вялікдзень – абрады і звычаі. Валачобніцтва і калядаванне. Функцыянальна-тэматычны склад, семантыка валачобных песень. Вобразы адрасатаў валачобных песень. Веснавыя карагодныя і гульнёвыя песні; генетычна-функцыянальная сувязь з магіяй і абрадамі. Юраўскія песні: міфалагічная семантыка вобразаў і матываў. Песні абраду «Ваджэння і пахавання стралы», іх сувязь з «асноўным» славянскім міфам. Функцыянальная прырода абрада «Куст». Траецкія, куставыя і русальныя песні, сувязь з міфалагічнымі ўяўленнямі. Веснавая талака: спецыфіка абраднасці, семантыка і паэтычная прырода песеннага суправаджэння.

Летні перыяд народнага календара. Структура і семантыка абрадаў Купалля. Тыпалогія і паэтыка купальскіх і пятроўскіх песень. Сюжэты купальскіх балад: міфалагічны аспект. Тыпалогія жніўнай абраднасці. Мастацкі свет жніўных песень. Адметнасць талочных песень. Вобразы талакі і гаспадароў.

Восеньскі перыяд народнага календара. Свята Багач. Уздзвіжанне; легенды, звязаныя са змеямі. Пакроў. Дзяды. Восеньскія каляндарныя песні – адметная з'ява беларускага фальклору. Геаграфічнае распаўсюджанне восеньскіх песень; народная тэрміналогія. Тыпалогія і паэтыка восеньскай каляндарнай лірыкі. Прыродны, працоўны, бытавы кантэксты восеньскіх песень. Песні на супрадках. Калектыўныя попрадкі як бытавы кантэкст песень. Піліпаўскія песні. Матыў Каляд у піліпаўскіх песнях.

Лёс каляндарнай абраднасці і паэзіі сёння. Сучасныя даследаванні каляндарнай паэзіі беларусаў.

Тэма 11. Сямейная абраднасць беларусаў і яе паэзія

Абрады жыццёвага цыклу як «абрады пераходу». Канцэпцыя А. ван Геннепа і яго метад даследавання сямейных абрадаў. Траістая кампазіцыя пераходных абрадаў. Асаблівасці і склад сямейна-абрадавай паэзіі.

Радзінна-хрэсьбінная абраднасць і паэзія. Беларускія радзінныя абрады і вераванні, звязаныя з дародавым, родавым і пасляродавым цыкламі. Драматургія радзіннай абраднасці і яе паэтычнае ўвасабленне. Радзінная паэзія як неад'емная вербальная частка абраду. Жанравыя віды хрэсьбіннай паэзіі (заклінальныя, велічальныя, жартоўныя, бяседныя песні, тосты, прыгаворкі, жарты, прыказкі). Адлюстраванне народных звычаяў і ўрачыстасцяў у хрэсьбінных песнях. Эратычная сімволіка хрэсьбінных песень. Матывы і вобразы бяседных песень.

Вясельная абраднасць і паэзія. Паходжанне вясельнага абраду. Вяселле

як адмысловая «народная опера» з музыкай, спевамі, танцамі, драматызаванымі і магічнымі дзеяннямі. Рытуальны сцэнарый вяселля. Асноўныя этапы вяселля і сімволіка абрадаў. Рытуальна-эмацыянальныя тэмы маладой, маладога, ад’езду, дарогі, перашкод, вяртання і пад. Харавы дыялог «партыі жаніха» і «партыі нявесты» на вяселлі ў хаце маладой і ў хаце маладога. Ідэйна-тэматычны змест вясельных песень і іх класіфікацыя. Асноўныя коды вясельнай абраднасці і паэзіі (касмалагічны, раслінны, зааморфны, арніталагічны, ландшафтны, прадметны, колеравы). Паслявясельныя абрады і звычаі. Тыпы гасціны.

Пахавальна-памінальная абраднасць і галашэнні. Міфалогія смерці і памерлых. Змястоўнае адзінства трох складнікаў пахавальнай абрадавай традыцыі і фальклору: народныя ўяўленні пра смерць і замагільнае існаванне (ментальны план), традыцыйны пахавальны і памінальны абрад (рытуальны план) і моўныя спосабы іх абазначэння і выражэння (вербальны план). Тэмы шляху (абрад як шлях, змена локусаў (асноўныя локусы абраду: лаўка ў чырвоным куце, труна (і стол); хата (пакой і сені); двор; шлях (вёска і дарога); могілкі, магіла), пераход са свету жывых у іншасвет) і долі (раздзяленне ўдзельнікаў абраду на «партыю жывых» і «партыю памерлых») – галоўныя тэмы адзінага пахавальна-памінальнага комплексу. Тэрміналогія (назвы абрадавых рэалій) і фразеалогія абраду. Метафары смерці. Тыпалагічная блізкасць пахавальнага абраду да пераходных абрадаў вяселля і наваселля. Традыцыйныя кампазіцыйныя блокі галашэнняў. Характар тропікі. Псалмы і духоўныя вершы ў кантэксце пахавальна-памінальнай абраднасці. Сучасныя даследаванні сямейна-абрадавай паэзіі беларусаў.

Тэма 12. Дзіцячы фальклор

Дзіцячы фальклор як феномен традыцыйнай культуры. Узроставая дыферэнцыяцыя розных жанраў. Фальклор для дзяцей і ўласная дзіцячая творчасць. Жанравы склад і прынцыпы класіфікацыі дзіцячага фальклору. Вершаваныя і празаічныя, гульнёвыя і негульнёвыя жанры дзіцячага фальклору. Функцыянальнае прызначэнне, семантыка і вобразная сістэма калыханак і забаўлянак. Сфера гульнёвай культуры.

Песенны рэпертуар. Песні-заклічкі і іх адрасаты. Мадэль перавернутага свету ў песнях-небыліцах. Паэтыка абсурду ў дзіцячым фальклоры. Цыклічная пабудова тэксту ў дакучных песнях. Казкі-забаўлянкі, дражнілкі, страшылкі, абракадабры, пераробкі, «выкліканні», «жорсткія вершыкі», іх месца ў жыцці дзяцей.

Магчымасці выкарыстання беларускага дзіцячага фальклору ў выхаванні дзяцей, у рабоце дзіцячых садкоў, школ.

Тэма 13. Пазаабрадавая лірыка

Пазаабрадавыя песні як найбольш позні і найбольш развіты пласт традыцыйнага песеннага фальклору. Ідэалагічная аснова ўзнікнення пазаабрадавых лірычных песень. Адметнасць лірычнай парадыгмы. Пачуцці і перажыванні як паэтычная рэальнасць лірычных песень. Сінтэз перажыванняў лірычнага героя і выканаўцы. Бытавы і сацыяльны канфлікт як аснова першаснай класіфікацыі пазаабрадавай лірыкі.

Лірыка кахання. Этыка і эстэтыка кахання. Ідэальнае каханне. Сімволіка песень пра каханне. Працяжныя любоўныя песні. Частыя любоўныя песні. Ідэйны змест пазаабрадавых лірычных песень.

Сямейная лірыка. Гендэрная ідэалогія і гендэрныя стэрэатыпы сямейных песень. Семантыка і паэтыка сямейнай лірыкі. Сюжэтныя сітуацыі песень пра жаночую долю, сіроцкіх, удовіных, прымацкіх песень.

Сацыяльна-бытавая лірыка. Асоба і аўтарытарнае сацыяльнае асяроддзе ў песнях. Ідэйна-тэматычны змест казацкіх, рэкруцкіх, салдацкіх, чумацкіх, антыпрыгонніцкіх, батрацкіх песень. Матыў «смерці-шлюбу» ў салдацкіх і казацкіх песнях.

Жартоўныя і сатырычныя песні. Вытокі народнай смехавой культуры. Рытуальныя і бытавыя формы смеху. Структура камічнага. Паэтычныя формы камічнага ў жартоўных і сатырычных песнях. Іронія, гратэск, сарказм у беларускіх песнях. Пераробка літаратурных твораў як сродак узбагачэння комплексу жартоўных і сатырычных песень.

Прыпеўкі. Ідэйна-тэматычны змест і функцыянальныя групы прыпевак. Мастацкія асаблівасці. Рытміка, рыфма, гукапіс. Роля прыпевак у сучаснай культуры.

Тэма 14. Балады і жорсткія рамансы

Азначэнне жанру балад. Паходжанне балад і жорсткіх (мяшчанскіх) рамансаў. Іх месца ў народнапесенным рэпертуары. Навуковая і беларуская народная тэрміналогія. Пытанні ўнутрыжанравага падзелу балад.

Жанравыя прыкметы балад і жорсткіх рамансаў. Сюжэтнасць – жанравызначальная рыса балад. Балады з міфалагічнымі матывамі. Балады, што змяшчаюць загадкі. Балады з гістарычнымі матывамі. Балады навелістычныя. Тыпалогія персанажаў і характараў. Балада як антыпод жорсткага рамансу. Балады літаратурнага паходжання. Беларуская літаратурная балада.

Тэма 15. Парэміялагічныя жанры беларускага фальклору

Маўленчыя жанры фальклору. Генезіс выслоўяў, прыказак, прымавак, загадак.

Выслоўі (выслоўі-жарты, скорагаворкі, вітанні, зычэнні, тосты, прысяганні, праклёны, адкляцці, ганьбаванні, мянушкі, параўнанні, гукапераймanні і пад.). Магічная функцыя выслоўяў. Пазатэкставыя сувязі выслоўяў (міфалогія, прыкметы, абрады, павер’і і пад.). Прамежкавае становішча выслоўяў паміж фразеалагізмамі і прыказкамі. Адкляцці і замовы.

Загадкі. Азначэнне жанру. Генезіс і функцыянальнасць загадак (міфалагічны і магічны аспекты). Тэматыка і тыпалогія загадак. Аб’ект загадкі і яе метафарычны вобраз. Алегорыя, кантраст, паралелізм, абракадабра, гукапераймaнне, ужыванне ўласных імён у загадках. Кампазіцыя, рытміка і гукапіс загадак.

Прыказкі і прымаўкі. Азначэнне жанраў. Агульнасць і адрозненне. Віды класіфікацый. Разнастайнасць тэматыкі. Тропіка, сінтактыка, вершаванасць прыказак і прымавак. Прымаўкі і фразеалагізмы.

Прыкметы і павер’і – іх азначэнні, агульнасць і адрозненне. Міфалагічнае і рэалістычнае. Сувязь з прыказкамі, гульнямі, легендамі. Унутрыжанравая класіфікацыя прыкмет і павер’яў.

Тэма 16. Казкі

Азначэнне жанру. Класіфікацыя казак. Сістэма Аарнэ-Томпсана і Андрэева-Аарнэ.

Казкі пра жывёл. Тэорыі паходжання казак пра жывёл. Анімізм, татэмізм, абрады ахвярапрынашэння жывёл. Характар абмалёўкі вобразаў жывёл. Асноўныя тэмы, ідэі, вобразы. Антыномія маральных установак у казках пра жывёл. Алегарычнасць казак. Кумулятыўныя казкі. Казкі пра жывёл, байкі і этыялагічныя аповеды пра жывёл.

Чарадзейныя казкі. Спецыфіка чарадзейных казак. Генезіс чарадзейнай казкі. Сувязь з абрадам ініцыяцыі, архаічнымі дыдактычнымі аповедамі. Мадэль свету, хранатоп чарадзейных казак. Асноўны канфлікт, тэмы, ідэі, вобразы. Ідыліка, драматызм і героіка. Генезіс казачных герояў і іх ворагаў. Структурнае вывучэнне чарадзейнай казкі У. Пропам. Функцыі і атрыбуты дзейных асоб. Тыпалогія персанажаў.

Легендарныя казкі. Пераходнасць жанру. Адметнасць сістэмы вобразаў. Устойлівае кола сюжэтаў і тэм («Бог узнагароджвае і карае», «Дзівосны падарожны», «Дзівоснае амаладжэнне», «Праўда выходзіць наверх» і пад.). Характар абмалёўкі персанажаў.

Сацыяльна-бытавыя казкі. Паходжанне. Характары і канфлікты. Стэрэатыпныя развязкі сюжэтаў. Мастацкая этыка. Гераізацыя вобраза народнага заступніка ў казках сацыяльнай накіраванасці. Маўленчая характарыстыка персанажаў.

Навелістычныя казкі. Класіфікацыя паводле тэм і сюжэтаў. Асаблівасці мастацкага адлюстравання рэчаіснасці. Прыгоды героя як аснова сюжэта. Шматэпізоднасць. Архаічныя структуры ў навелістычнай казцы. Трыкстэр.

Тэма 17. Няказкавая проза

Агульная характарыстыка няказкавай прозы. Дамініраванне інфарматыўнай функцыі. Жанравая класіфікацыя і сістэматызацыя тэкстаў. Легендарнае, фантастычнае, рэалістычнае ў няказкавай прозе.

Легенда ў сістэме празаічных жанраў беларускага фальклору. Тэматычна-функцыянальная класіфікацыя легенд. Беларускія культурныя героі.

Летапісныя паданні эпохі Кіеўскай Русі як агульная спадчына старажытнарускай народнасці. Міфалагізацыя беларускай гісторыі ў гістарычных паданнях. Этнагенетычная тэматыка. Гістарызм тапанімічных паданняў беларусаў. Народныя этымалагічныя тлумачэнні тапонімаў у паданнях. Міфалагічныя ўяўленні ў тапанімічных паданнях. Мастацкія асаблівасці легенд і паданняў.

Былічкі. Азначэнне жанру. Персанажны склад былічак. Сустрэча чалавека з прадстаўнікамі і праявамі іншасвету як аснова наратыву былічак. Інфарматыўная функцыя былічак. Былічкі і народная дэманалогія.

Сказы, апавяданні (мемараты, фабулаты). Устаноўка на дакладнасць, адсутнасць фантастычнай выдумкі, аўтар і апавядальнік – сведкі падзей як жанравызначальныя рысы сказаў і апавяданняў. Пераходнасць і прадуктыўнасць жанраў. Сувязь з легендамі і паданнямі. Гістарычныя падзеі, бытавыя здарэнні, лёс народа і асобнага чалавека ў сказах і апавяданнях. Асаблівасці структуравання тэкстаў. Кампазіцыя.

Тэма 18. Смехавыя формы фальклорнай прозы

Паняцце «народная смехавая культура». Вербальныя смехавыя празаічныя творы.

Небыліцы. Абсурдная карціна свету як жанравызначальная прыкмета небыліц. Суадносіны небыліц і казак. Небыліца ў заклад. Узнагарода за апавяданне небыліц.

Анекдатычныя казкі як разнавіднасць сацыяльна-бытавых казак. Сюжэтныя групы. Вобразная сістэма. Гратэскавыя сітуацыі. Паэтыка смеху. Прынцып рэалізаванай метафары.

Народныя анекдоты, жарты, гумарэскі. Азначэнне анекдота, яго паходжанне і характэрныя рысы. Віды анекдотаў. Ідэйна-тэматычная разнастайнасць і мастацкія асаблівасці анекдотаў. Прадуктыўнасць жанру.

Жарты і гумарэскі, іх тэматычны змест і мастацкія асаблівасці. Абсурдная філасофія і незласлівы, дасціпны характар насмешкі ў жартах.

Тэма 19. Народны тэатр

Драматургія фальклорна-этнаграфічных комплексаў. Хранатоп. Традыцыйныя ролі. Выканаўцы. Касцюмы і маскі. Рэгламентацыя паводзін.

Рытуальныя дыялогі. Драматургія народных гульняў. Тэатральна-драматычныя прадстаўленні падчас кірмашоў і святаў.

Дзейнасць скамарохаў на Беларусі. «Смаргонская акадэмія». Школьная драма і інтэрмедыя. «Батлейка», яе віды, бытаванне, рэпертуар. Тыпы вобразаў у батлейцы. Рэлігійная частка батлейкі, яе ўзвышаная стылістыка. Містэрыяльная драма «Цар Ірад». Народная драма «Цар Максімілян» на сцэне прафесійнага тэатра.

Роля народнага тэатра ў станаўленні прафесійнага тэатральнага мастацтва.

ЗАКЛЮЧЭННЕ

Месца фальклярыстыкі ў сістэме гуманітарных навук. Беларускі фальклор у славянскім кантэксце. Спецыфіка і агульныя рысы фальклору з рознымі відамі мастацтва. Асаблівасці бытавання і функцыянавання фальклорных твораў на розных этапах яе развіцця. Фальклярызм і беларуская літаратура. Узаемадзеянне беларускага фальклору і літаратуры на розных этапах.

СЕМІНАРСКІЯ ЗАНЯТКІ

Тэма 1. Прадметнае поле фальклярыстыкі

Этапы развіцця беларускай фальклярыстыкі. Аналіз тэарэтычных падыходаў да вызначэння прадмета даследавання навукі пра фальклор. Вызначэнне родавай сутнасці фальклору, яго паходжання, спецыфічных якасцей фальклорнай традыцыі. Характарыстыка метадаў і прынцыпаў вывучэння фальклору. Сувязь фальклярыстыкі з іншымі навукамі. Абмеркаванне суадносін фальклору з рознымі формамі культуры.

Тэма 2. Жанры і віды беларускага фальклору

Абмяркоўваюцца жанраўтваральныя характарыстыкі фальклорных тэкстаў. Фальклорныя творы розных відаў і жанраў сістэматызуюцца паводле агульных прынцыпаў класіфікацыі фальклору (фармальны, функцыянальна-этнаграфічны, сацыяльны, мастацтвазнаўчы, філалагічны). На прыкладах твораў розных жанраў разглядаюцца розныя віды фальклорнай цыклізацыі і кантамінацыі. Вызначаюцца прадуктыўныя і непрадуктыўныя жанры беларускага фальклору.

Тэма 3. Фальклорная паэтыка

Разглядаецца генезіс фальклорных тропаў у сувязі з міфалогіяй. Дыскутуецца праблематыка суадносін міфа і сімвала, міфа і метафары. Вызначаюцца вобразна-выяўленчыя сродкі (эпітэты і іх разнавіднасці, параўнанні, паралелізм, метафара, сімволіка, алегорыя, увасабленне, персаніфікацыя, гіпербала, літота, іронія і пад.), інтанацыйна-сінтаксічныя сродкі (паўтор, зваротак, зачын, рэфрэн, анафара, эпіфара, памяншальна-ласкальныя словы, інверсія, кантамінацыя, маналог, дыялог, апавядальнасць), гукапісныя сродкі (рыфма і яе разнавіднасці, алітэрацыя, асананс, паўторы, гукаперайманні).

Тэма 4. Аналіз міфапаэтычных мадэлей свету розных жанраў

Вызначаюцца агульнае і адметнае ў мадэлях свету ў творах каляндарнай і сямейнай абраднасці, замовах, загадках, выслоўях, прыкметах і павер’ях, чарадзейных і іншых казках, небыліцах, легендах і паданнях, пазаабрадавай лірыцы і інш.

Тэма 5. Характарыстыка сістэмы кодаў фальклору

Вызначэнне семантыкі і функцыянальнасці персанажнага, касмаграфічнага, ландшафтна-тапаграфічнага, каляндарна-храналагічнага, астранамічнага, метэаралагічнага, жывёльнага, расліннага, рэчыўнага, лічбавага, колеравага і іншых кодаў у жанрах беларускага традыцыйнага фальклору.

Тэма 6. Сімволіка і семантыка міфалагем беларускага фальклору

Вызначэнне сімволікі і семантыкі міфалагем на матэрыяле жанраў беларускага традыцыйнага фальклору. Міфалагемы Зямлі, Сонца, Поўні, Дрэва, Змяі, Жанчыны, Прыгажосці, Долі (Лёсу), Эротыкі (Страсці) і іншых.

Тэма 7. Аналіз твораў каляндарнай і сямейнай абрадавасці і пазаабрадавай лірыкі

Знаёмства з рознымі творамі каляндарнай і сямейнай абрадавасці, разбор іх ідэйна-тэматычнага зместу, разгляд мастацкіх асаблівасцей. Аналіз пазаабрадавых лірычных твораў рознага ідэйна-тэматычнага зместу, разгляд іх мастацкай адметнасці.

Тэма 9. Аналіз твораў народнай прозы

Параўнальнае даследаванне твораў казкавай і няказкавай прозы. Знаёмства з мясцовымі тапанімічныі і гістарычнымі паданнямі.

Тэма 9. Агульнанацыянальнае, рэгіянальнае і лакальнае ў беларускім фальклоры

Параўнальнае вывучэнне фальклору розных рэгіёнаў і лакальных традыцый. Праслухоўванне і/ці прагляд запісаў фальклорна-этнаграфічнага матэрыялу з розных мясцін Беларусі. Праца з архіўнымі матэрыяламі, геаграфічным паказальнікам каталога.

Тэма 10. Беларускі фальклор у славянскім кантэксце

Агляд славянскага фальклору. Параўнальны аналіз з беларускім фальклорам. Вызначэнне нацыянальнай спецыфікі беларускага фальклору, яго асобных відаў і жанраў.

Тэма 11. Методыка збірання фальклору і пашпартызацыя

Знаёмства з мэтамі і задачамі фальклорнай экспедыцыі, спосабамі фіксацыі фальклорна-этнаграфічнага матэрыялу, правіламі афармлення, асаблівасцямі ідэнтыфікацыі жанраў сабраных твораў, падрыхтоўкі іх да архівацыі і выдання.

ЛІТАРАТУРА (абавязковая)

Беларуская народная творчасць (БНТ). Т. 1–47 і іншыя рэгіянальныя і жанравыя зборнікі тэкстаў.

Падручнікі, дапаможнікі, хрэстаматыі

Беларуская вусна-паэтычная творчасць: Падручнік для студэнтаў філал. спецыяльнасцей ВНУ / К.П. Кабашнікаў, А.С. Ліс, А.С. Фядосік і інш. Мн., 2000.

Беларускі фальклор: Хрэстаматыя / Склад. К.П. Кабашнікаў, А.С. Ліс, А.С. Фядосік, І.К. Цішчанка. Мн., 1996.

Бройман С.Н. Историческая поэтика: учеб. пособие. М. 2001.

Кавалёва Р.М. Беларуская вусна-паэтычная творчасць: вуч.-метад. комплекс. Мн., 2005.

Казакова І.В. Беларускі фальклор. Тэставыя заданні: вучэбны дапаможнік. Мн., 2006.

Казакова І.В. Беларускі фальклор: вучэб. дапам. Мн., 2007.

Русское народное поэтическое творчество: Хрестоматия по фольклористике / сост. Ю.Г. Круглов. М. 1980.

Швед І.А. Студэнцкая фальклорная практыка: вучэб.-метад. дапаможнік. Брэст, 2007.

Энцыклапедыі, слоўнікі, паказальнікі

Аксамітаў А. Прыказкі і прымаўкі: тлумачальны слоўнік беларускіх прыказак і прымавак з архіваў, кафедр, збораў, рэд. выд. XIX і XX стст. Мн., 2000.

Андреев Н.П. Указатель сказочных сюжетов по системе Аарне. Л., 1929.

Бараг Л.Р. Сюжэты і матывы беларускіх казак: Сістэматызаваны паказальнік. Мн., 1978.

Беларуская міфалогія: Энцыклапед. слоўн. / С. Санько, Т. Валодзіна, У. Васілевіч і інш. Мн., 2006.

Беларускі фальклор: Энцыклапедыя: у 2 т. Мн., 2005–2006.

Восточнославянская сказка: Сравнительный указатель сюжетов / Сост. Л.Г. Бараг, Н.П. Березовский, К.П. Кабашников, Н.В. Новиков. Мн., 1979.

Восточнославянский фольклор: Словарь научной и народной терминологии. Мн., 1993.

Кляус В.Л. Указатель сюжетов и сюжетных ситуаций заговорных текстов восточных и южных славян. М., 1997.

Коваль У.І. Народныя ўяўленні, павер'і і прыкметы: Даведнік па ўсходнеславянскай міфалогіі. Гомель, 1995.

Лепешаў, І.Я. Якалцэвіч М.А. Слоўнік беларускіх прыказак: даведнік Мн., 1996.

Маковский М.М. Сравнительный словарь мифологической символики в индоевропейских языках: Образ мира и миры образов. М., 1996.

Мифы народов мира: Энциклопедия: в 2 т. М., 1991 – 1992. Т. 1–2.

Рагойша В.П. Паэтычны слоўнік. Мн., 1987.

Славянские древности: Этнолингв. слов.: в 5 т. / Под общ. ред. Н.И. Толстого. М., 1995–2004. Т.1–3.

Энцыклапедыя літаратуры і мастацтва Беларусі: у 5 т. Мн., 1984–1987.

Этнаграфія Беларусі: Энцыкл. Мн., 1989.

Гістарыяграфія фальклярыстыкі

Беларуская фальклярыстыка: Збіранне і даследаванне народнай творчасці ў 60-х гг. XIX – пач. XX ст. / Г.А. Пятроўская, І.К. Цішчанка, У.А. Васілевіч. Мн., 1989.

Васілевіч У.А. Збіральнікі. Мн., 1991.

Гілевіч Н.С. З клопатам пра песні народа.

Каханоўскі Г.А., Малаш Л.А., Цвірка К.А. Беларуская фальклярыстыка.

Эпоха феадалізму. Мн., 1989.

Фядосік А.С. Беларуская савецкая фалькларыстыка. Мн., 1987.

Фядосік А.С. Ілюзорнасць і сапраўднасць: Белыя плямы ў гісторыі фалькларыстыкі 20–30-х гадоў. Мн., 1991.

Цішчанка І.К. Да народных вытокаў: Збіранне і вывучэнне беларускага фальклору ў 50-я – 60-я гады XIX ст. Мн., 1986.

Методыка палявой працы і сістэматызацыя архіўных фондаў (па выбару)

Аникин В.П. Русское устное народное творчество. Методические указания. М., 1981.

Апытальнік для збору матэрыялаў па беларускаму танцавальнаму фальклору / Распрацоўшчык М. А. Козенка. Мн., 1998.

Апытальнік для збору матэрыялаў па каляндарнай абраднасці беларусаў / Распрацоўка В. І. Басько. Мн., 1998.

Балашов Д.М. Как собирать фольклор (руководство по сбору произведений устного народного творчества). М., 1971.

Гусев В.Е. Методика полевых исследований русского фольклора // Русский фольклор. М.; Л., 1964, Вып. 9.

Інструкцыя па збіранню беларускай народнай вусна-паэтычнай творчасці. Мн., 1959.

Кавалёва Р.М., Прыемка В.В. Метадычныя ўказанні і праграма-апытальнік для правядзення фальклорнай практыкі студэнтаў. Мн., 1995.

Кавалёва Р.М., Прыемка В.В., Сямашка Л.І. Метадычныя ўказанні і ілюстрацыйны матэрыял да правядзення фальклорнай практыкі студэнтаў філалагічнага факультэта. Вып. 1: Каляндарная абраднасць Іванаўскага раёна Брэсцкай вобласці (серыя «Беларускі фальклор у запісах выкладчыкаў і студэнтаў»). Мн., 1997.

Кавалёва Р.М. [і інш.] Метадычныя ўказанні і ілюстрацыйны матэрыял да правядзення фальклорнай практыкі студэнтаў філалагічнага факультэта. Вып. 2: Каляндарна-абрадавая паэзія (серыя «Беларускі фальклор у запісах выкладчыкаў і студэнтаў»). Мн., 1997.

Кавалёва Р.М. [і інш.] Метадычныя ўказанні і ілюстрацыйны матэрыял да правядзення фальклорнай практыкі студэнтаў філалагічнага факультэта. Вып. 3: Беларуская вясельная абраднасць (серыя «Беларускі фальклор у запісах выкладчыкаў і студэнтаў»). Мн., 1998.

Кавалёва Р.М. [і інш.] Метадычныя ўказанні і ілюстрацыйны матэрыял да правядзення фальклорнай практыкі студэнтаў філалагічнага факультэта. Вып. 4: Валачобныя песні (серыя «Беларускі фальклор у запісах выкладчыкаў і студэнтаў»). Мн., 1998.

Кавалёва Р.М. [і інш.] Метадычныя ўказанні і ілюстрацыйны матэрыял да правядзення фальклорнай практыкі студэнтаў філалагічнага факультэта. Выпуск 5. Купальская абраднасць. (серыя «Беларускі фальклор у запісах

выкладчыкаў і студэнтаў»). Мн., 1999.

Кавалёва Р.М., Марозава Т.А., Прыемка В.В. Метадычныя ўказанні і ілюстрацыйны матэрыял да правядзення фальклорнай практыкі студэнтаў філалагічнага факультэта. Вып. 6: Масленічныя песні (серыя «Беларускі фальклор у запісах выкладчыкаў і студэнтаў»). Мн., 2007.

Кавалёва Р.М., Марозава Т.А., Прыемка В.В. Фальклорная практыка: Метадычны дапаможнік. Мн., 2007.

Каладзінскі В.В. Метадычныя ўказанні па правядзенню фальклорнай практыкі студэнтаў першага курса філалагічнага факультэта. Мн., 1978.

Криницкая Н.А. О методике собирания преданий // Русский фольклор. Л., 1985.

Круглов Ю.Г. Фольклорная практика. 2-е изд. М., 1986.

Лазутин С.Г. Программа и методические рекомендации по проведению учебной практики по фольклору. Воронеж, 1979.

Морохин В.Н. Методика собирания фольклора. М., 1990.

Новикова А.М. Как записывать фольклор. В кн.: Русское народное поэтическое творчество. Хрестоматия / Под ред. А.Л. Новиковой. М., 1971.

Программа полесского этнолингвистического атласа / Сост. А.З. Гура, О.А. Терновская, С.М. Толстая // Полесский этнолингвистический сборник. М., 1983.

Савушкина Н.И. О собирании фольклора: Учебное пособие. М., 1974.

Селиванов Ф.М. Студенческая фольклорная практика: Учебно-методическое пособие. М., 1982.

Даследаванні па тэорыі і гісторыі фальклору
(дадатковая літаратура)

Актуальныя праблемы тэорыі літаратуры і фальклору: працы членаў кафедры тэорыі літаратуры БДУ. Мн., 2004.

Алексеев Э. Фольклор в контексте современной культуры. М., 1988.

Аникин В.П. Теория фольклора. Курс лекций. М., 2004.

Бараг Л.Г. Беларуская казка. Мн., 1969.

Барташэвіч Г.А. Вершаваныя жанры дзіцячага фальклору. Мн., 1976.

Барташэвіч Г.А. Беларуская народная паэзія веснавога цыкла і славянская фальклорная традыцыя. Мн., 1985.

Барташэвіч Г.А. Магічнае слова: Вопыт даследавання светапогляднай і мастацкай асновы замоў. Мн., 1990.

Богатырев П.Г. Народная культура славян. М., 2007.

Богданович А.Е. Пережитки древнего миросозерцания у белорусов. Мн., 1996.

Варфоломеева Т.Б. Северо-белорусская свадьба: Обряд, песенно-мелодические типы. Мн., 1988.

Васілевіч У.А. Беларускі народны каляндар. Мн., 1993.

Веселовский А.Н. Историческая поэтика. М., 1989.

Вількін Я.Р. Народныя гульні. Мн., 1969.

Гілевіч Н.С. Паэтыка беларускай народнай лірыкі. Слова і вобраз. Паэтычны сінтаксіс. Гукапіс і рыфма. Мн., 1975.

Гілевіч Н.С. Мой белы дзень: Кніга пра фальклор і мову нашай бацькаўшчыны. Мн., 1992.

Грынчык М.М. Фальклорныя традыцыі ў беларускай дакастрычніцкай паэзіі. Мн., 1969.

Гурскі А.І. Тайны народнай песні. Мн., 1994.

Гурскі А.І. Святкаванне Каляд на Беларусі. Мн., 1998.

Гурскі А.І. Беларускія загадкі: Даследаванне жанру. Мн., 2000.

Гурскі А.І. Семантыка і паэтыка сямейнай лірыкі. Мн., 2001.

Гурскі А.І. Чаму вучыць народная песня. Мн., 2007.

Еремина В.И. Ритуал и фольклор. Л., 1991.

Жирмунский В.М. Фольклор Запада и Востока: Сравнительно-исторические очерки. М., 2004.

Івахненка Т.А. Паэтыка беларускіх абрадавых песень перыядаў каляндарных пераходаў. Мн., 2002.

Исследования в области балто-славянской духовной культуры: Загадка как текст. 1 / отв. ред. Т.М. Николаева. М., 1994.

Историческая поэтика: Литературные эпохи и типы художественного сознания: Сб. ст. М., 1994.

Кабашнікаў К.П. Беларускі фальклор у параўнальным асвятленні: Гістарыяграфічны нарыс. Мн., 1981.

Кабашнікаў К.П., Барташэвіч Г.А. Сустрэчы з казкай. Мн., 1984.

Кабашнікаў К.П. Малыя жанры беларускага фальклору ў славянскім кантэксце. Мн., 1998.

Кавалёва Р.М. Абрысы рытуальна-магічнай сферы беларускага фальклору: зб. арт. Мн., 2005.

Казакова І.В. Этнічныя традыцыі ў духоўнай культуры беларусаў. Мн., 1995.

Казакова І.В. Сімволіка і семантыка славянскіх міфалагем (на матэрыяле беларускага фальклору). Мн., 1999.

Калеснік У. Тварэнне легенды. Мн., 1987.

Каляндарна-абрадавая паэзія / А.С. Ліс [і інш.]; навук. рэд. А.С. Фядосік. Мн. 2001. (Беларускі фальклор: Жанры, віды, паэтыка. Кн. 1).

Карский Е.ф. Белорусы: в 3 т. Т. 1: Введение в изучение языка и народной словесности. Мн., 2006.

Коваль У.І., Новак В.С. Беларускія народныя святы і звычаі. Гомель, 1993.

Конан У. Ля вытокаў самапазнання: Станаўленне духоўных каштоўнасцей у святле фальклору. Мн., 1989.

Костюковец Л.Ф. Кантовая культура в Белоруссии. Мн., 1989.

Крук И.И. Восточнославянские сказки о животных. Мн., 1989.

Кухаронак Т.І. Радзінныя звычаі і абрады беларусаў: канец XIX–XX ст. Мн., 1993.

Ліс А.С. Каляндарна-абрадавая творчасць беларусаў: Сістэма жанраў. Эстэтычны аспект. Мн., 1998.

Лозка А.Ю. Беларускі народны каляндар. Мн., 1993.

Ляўкоў Э.А. Маўклівыя сведкі мінуўшчыны. Мн., 1992.

Майхровіч С.К. Прыказкі і прымаўкі. Мн., 1976.

Мальдзіс А.У. На скрыжаванні славянскіх традыцый. Мн., 1980.

Малыя жанры. Дзіцячы фальклор / Т.В. Валодзіна, А.І. Гурскі, Г.А. Барташэвіч, К.П. Кабашнікаў; навук. рэд. А.С. Фядосік. Мн., 2004. (Беларускі фальклор: Жанры, віды, паэтыка. Кн. 6).

Міфалогія. Духоўныя вершы / А.М. Ненадавец [і інш.]; навук. рэд. А.С. Фядосік. Мн., 2003. (Беларускі фальклор: Жанры, віды, паэтыка. Кн. 5).

Міфалогія – фальклор – літаратура: праблемы паэтыкі: навук. зб. вып. 1. Мн., 2002; вып. 2. Мн., 2003; вып. 3. Мн., 2004; вып. 4. Мн., 2006.

Можейко З.Я. Календарно-песенная культура Белоруссии: Опыт системно-типологического исследования. Мн., 1985.

На хвалях філалогіі: Даследаванні па тэорыі літаратуры і славянскай фалькларыстыцы / пад навук. рэд. Р. М. Кавалёвай. Мн., 2000.

Ненадавец А.М. Каму пакланяліся продкі. Мн., 1996.

Ненадавец А.М. За смугою міфа. Мн., 1999.

Нікольскі М. Міталёгія і абрадавасць валачобных песень. Мн., 1931.

Никольский Н.М. Происхождение и история белорусской свадебной обрядности. Мн., 1956.

Новак В.С. Абраднасць і паэзія «Пахавання стралы». Гомель, 2002.

Новак В.С. Каляндарна-абрадавая паэзія Гомельшчыны (Да праблемы лакальнага, рэгіянальнага, агульнанацыянальнага ў фальклоры). Гомель, 2005.

Новак В.С. Міфалогія беларусаў. Гомель, 2005.

Пазаабрадавая паэзія / А.І. Гурскі, Г.А. Пятроўская, Л.М. Салавей. Мн., 2002. (Беларускі фальклор: Жанры, віды, паэтыка. Кн. 3).

Петровская Г.А. Белорусские социально-бытовые песни. Мн., 1981.

Образ мира в слове и ритуале. Балканские чтения – 1 / ред. Н.В. Злыднева [и др.]. М., 1992.

Потебня А.А. Символ и миф в народной культуре. М., 2000.

Пропп В.Я. Поэтика фольклора. М., 1998.

Пропп В.Я. Исторические корни волшебной сказки. М., 2000.

Пропп В.Я. Морфология волшебной сказки. М., 2001.

Путилов Б.Н. Фольклор и народная культура; In memoriam. СПб. 2003.

Салавей Л.М. Беларуская народная баллада. Мн., 1978.

Седакова О.А. Поэтика обряда. Погребальная обрядность восточных и южных славян. М., 2004.

Сысоў У.М. Беларуская пахавальная абраднасць: Структура абраду, галашэнні, функцыі слова і дзеяння. Мн., 1995.

Сямейна-абрадавая паэзія. Народны тэатр / А.С. Фядосік, А.С. Емельянаў, У.М. Сысоў, М.А. Каладзінскі; навук. рэд. К.П. Кабашнікаў. Мн. 2001. (Беларускі фальклор: Жанры, віды, паэтыка. Кн. 2).

Тавлай Г.В. Белорусское купалье: Обряд, песня. Мн., 1986.

Тищенко И.К. Белорусская частушка: Вопросы генезиса жанра. Мн., 1969.

Толстой Н.И. Очерки славянского язычества. М., 2003.

Топоров В.Н. Предыстория литературы у славян. Опыт реконструкции. М., 1998.

Тычына М.А. Карані і крона: Фальклор і літаратура. Мн., 2002.

Узроўні агульнасці фальклору ўсходніх славян. Мн., 1993.

Фрейденберг О.М. Поэтика сюжета и жанра. М., 1997.

Фядосік А.С. Праблемы беларускай народнай сатыры. Мн., 1978.

Фядосік А.С. Беларуская сацыяльна-бытавая казка. Мн., 1995.

Фядосік А.С. Беларуская сямейна-абрадавая паэзія. Мн., 1997.

Фядосік А.С. Беларускі абрадавы фальклор у агульнаславянскім кантэксце. Мн., 1998.

Цітоў В.С. Народная спадчына. Гістарычныя шляхі і этнакультурныя стасункі. Мн., 1994.

Шабан Т.К., Гарадніцкі Я.А. Сучасная паэзія і фальклор. Мн., 1988.

Шамякіна Т.І. Міфалогія Беларусі. Мн., 2000.

Шамякіна Т.І. Беларуская класічная літаратурная традыцыя і міфалогія. Мн., 2001.

Швед І.А. Раслінныя сімвалы беларускага фальклору. Брэст, 2000.

Швед І.А. Дэндралагічны код беларускага традыцыйнага фальклору. Брэст, 2004.

Штэйнер І.Ф. Беларуская балада. Вытокі жанру і паэтычная структура. Мн., 1989.

Янкоўскі М.А. Паэтыка беларускіх прыказак. Мн., 1971.

Янкоўскі М.А. Паэтыка беларускай народнай прозы. Мн., 1983.

Дадатковая літаратура (пашыраны спіс)

Агапкина Т.А. Мифопоэтические основы славянского народного календаря. Весенне-летний цикл. М., 2002.

Адраджэнне традыцыйнай мастацкай культуры Палесся. Канцэптуальныя асновы і праграмныя накірункі. Мн., 1994.

Адоньева С.Б. Сказочный текст и традиционная культура. СПб., 2000.

Аникин В.П. Теория фольклора. М., 1996.
Афанасьев А. Поэтические воззрения славян на природу: в 3 т. М., 1994–1995. – 3 т.
Буслаев Ф.И. Народный эпос и мифология. М., 2003.
Валодзіна Т. Семантыка рэчаў у духоўнай спадчыне беларусаў. Мн., 1999.
Велецкая Н.Н. Языческая символика славянских архаических ритуалов. М., 1978.
Восточно-славянский фольклор: Поиски новых подходов / под ред. Р. М. Ковалевой. Молодечно, 2000.
Грэймас А.Ю. Пра багоў і людзей. У пошуках этнічнай памяці. Мн., 2003.
Гура А.В. Символика животных в славянской народной традиции. М., 1997.
Зеленин Д.К. Восточнославянская этнография. М., 1991.
Исследования в области балто-славянской духовной культуры: Загадка как текст. 1. М., 1994.
Историко-этнографические исследования по фольклору: сб ст. памяти С.А. Токарева. М., 1994.
Казакова И.В. Міфалагемы і магія ў беларускім абрадавым фальклоры. Мн., 1997.
Кавалёва Р.М. Свет славянскага фальклору. Мн., 2001.
Кампанелли П. Возвращение языческих традиций. М., 2000.
Кудрашова М.В. Паэтыка беларускіх замоў у аспекце літаратуразнаўства. Вобразны свет. Гукавая арганізацыя тэксту. Мн., 2005.
Леви-Брюль Л. Сверхъестественное в первобытном мышлении. М., 1999.
Леви-Строс К. Первобытное мышление. М., 1994.
Французская семиотика. От структурализма к постструктурализму / сост. Г.К. Косикова. М., 2000.
Малиновский Б. Избранное: Динамика культуры. М., 2004.
Мелетинский Е.М. Поэтика мифа. М., 1976.
«Народная Библия»: Восточнославянские этиологические легенды / сост. О.В. Беловой. М., 2004.
Первый Всероссийский конгресс фольклористов: сб. докладов в 3 т. М., 2005–2006.
Признаковое пространство культуры: сб. ст. М., 2002.
Славянская традиционная культура и современный мир: сб. материалов науч. конф. Вып. 8. М., 2005.
Славянские этюды: сб. к юбилею С.М. Толстой. М., 1999.

Ненадавец А.М. Сілаю слова. Чорная і белая магія. Мн., 2002.

Никитина С.Е. Устная народная культура и языковое сознание. М., 1993.

Новичкова Т.А. Эпос и миф. СПб., 2001.

Обряды и обрядовый фольклор. М., 1997.

Очерки истории культуры славян. М., 1996.

Полесские заговоры (в записях 1970 – 1990 гг.) / сост. Т.А. Агапкиной, Е.Е. Левкиевской, А.Л. Топоркова. М., 2003.

Ранние формы искусства. М., 1972.

Слово и культура: сб. ст. в 2 т. М., 1998.

Санько С. Штудыі з кагнітыўнай і кантрастыўнай культуралёгіі. Мн., 1998.

Славянский и балканский фольклор. Верования. Текст. Ритуал: сб. ст. М., 1994.

Славянский и балканский фольклор. Реконструкция древнейшей славянской духовной культуры: Источники и методы: сб. науч. ст. М., 1989.

Сысоў У.М. З крыніц спрадвечных. Мн., 1997.

Толстой Н.И. Избранные труды. Т. 1: Славянская лексикология и семасиология. М., 1997.

Топорков А.Л. Теория мифа в русской филологической науке XIX века М., 1997.

Тэрнер В. Символ и ритуал. М., 1983.

Успенский Б.А. Избранные труды: в 3 т. Т. 1: Семиотика истории. Семиотика культуры. М., 1996.

Фрейденберг О.М. Миф и литература древности. М., 1978.

Фрэзер Дж. Золотая ветвь: Исследование магии и религии. М., 1998.

Цивьян Т.В. Модель мира и ее лингвистические основы. М., 2006.

Чарота І.А. Пошук спрадвечнай існасці: Беларуская літаратура XX стагоддзя ў працэсах нацыянальнага самавызначэння. Мн., 1995.

Швед І.А. Космас і чалавек у дэндралагічным кодзе беларускага фальклору. Брэст, 2006.

Элиаде М. Космос и история. Избранные работы. М., 1987.

Элиаде М. Миф о вечном возвращении: Архетипы и повторяемость. СПб., 1998.

Этнографическое изучение знаковых средств культуры: сб. ст. Л., 1989.

Юдин А.В. Ономастикон восточнославянских загадок. М., 2007.

Яскевич А.С. Становление белорусской художественной традиции. Мн., 1987.

Прыкладная тэматыка курсавых работ

1. Беларускія чарадзейныя казкі ў кантэксце казкавай прозы славян.
2. Беларускія сацыяльна-бытавыя казкі пра жывёл у кантэксце казкавай прозы славян.
3. Беларускія навелістычныя казкі ў кантэксце казкавай прозы славян.
4. Легенды і паданні ў сістэме празаічных жанраў беларускага фальклору.
5. Беларускія тапанімічныя паданні: агульнанацыянальнае, рэгіянальнае і лакальнае.
6. Функцыянальна-жанравыя асаблівасці валачобных песень.
7. Тыпалогія і паэтыка калядак і шчадровак.
8. Функцыянальная прырода і семантыка русальных абрадаў і песень.
9. Тыпалогія і паэтыка восеньскай каляндарнай лірыкі.
10. Беларускія балады ў агульнаславянскім кантэксце.
11. Функцыянальна-жанравыя асаблівасці радзінна-хрэсьбіннай паэзіі.
12. Семантыка і паэтыка сацыяльна-бытавой лірыкі.
13. Сімволіка і функцыянальнасць беларускіх духоўных вершаў.
14. Ідэйна-мастацкія дамінанты песень пра каханне.
15. Фальклор як першакрыніца этнасу.
16. Міфалагічная школа ў славянскай фалькларыстыцы.
17. Філасофска-метадалагічныя ўстаноўкі навукі пра славянскую міфалогію і фальклор у XIX ст.
18. Роля параўнальна-гістарычнай школы А.Н. Весялоўскага ў вывучэнні славянскага фальклору.
19. Псіхалагічныя тэорыі міфалагічнай і вуснапаэтычнай творчасці. Міф і фальклор у псіхааналізе Фрэйда.
20. Міграцыйная тэорыя і тэорыя самазараджэння сюжэтаў у еўрапейскай фалькларыстыцы.
21. Касмалагічныя ўяўленні беларусаў у жанрах беларускага фальклору.
22. Міфалагемы ў абрадавым фальклоры беларусаў.
23. Міфапаэтычная мадэль свету (паводле фальклору).
24. Структура тэксту замоў.
25. Месца і роля варожбаў у зімовай каляндарнай абраднасці.
26. Праблема «жыццё – смерць – новае нараджэнне» ў беларускіх казках.
27. Эвалюцыя поглядаў на мужчыну і жанчыну ў народнай культуры.
28. Фальклларызм кнігі Яна Баршчэўскага «Шляхціц Завальня».
29. Сімволіка і семантыка народных тлумачэнняў сноў.
30. Дамавыя духі ў традыцыйцым і сучасным фальклоры.
31. Духі локусаў у народнай дэманалогіі.
32. Рэканструкцыя старажытнай свядомасці праз прызму фальклорных твораў.
33. Абрады змянення жыццёвага статусу чалавека як абрады пераходу (на матэрыяле беларускага фальклору).
34. Роля магіі ў абрадах і традыцыйнай народнай творчасці.
35. Магічная функцыя сімволікі выяў арнаменту, вышыўкі ў старажытных рытуалах.

36. Свет архетыпаў і паўтарэнняў (на матэрыяле беларускага фальклору).
37. Міфалогія і магія часу (на матэрыяле беларускага фальклору).
38. Метэаралагічная магія (на матэрыяле беларускага фальклору).
39. Семантыка і функцыянальнасць архаічнага рытуалу-дыялогу.
40. Семантыка асноўных славянскіх міфалагем у каляндарнай паэзіі беларусаў.
41. Семантыка асноўных славянскіх міфалагем у сямейнай паэзіі беларусаў.
42. Міфалагема Жанчыны (на матэрыяле фальклору ўсходнеславянскіх народаў).
43. Міфалагема Долі (на матэрыяле фальклору ўсходнеславянскіх народаў).
44. Міфалагема Поўні (на матэрыяле фальклору ўсходнеславянскіх народаў).
45. Міфалагема Сонца (на матэрыяле фальклору ўсходнеславянскіх народаў)
46. Міфалагема Дрэва (на матэрыяле фальклору ўсходнеславянскіх народаў).
47. Спецыфіка этнічнай свядомасці і этнапсіхалогіі беларусаў у розных відах і жанрах беларускага фальклору.
48. Колеравы код міфапаэтычнай мадэлі свету славян.
49. Раслінны код міфапаэтычнай мадэлі свету славян.
50. Жывёльны код міфапаэтычнай мадэлі свету славян.
51. Арнітаморфны код міфапаэтычнай мадэлі свету славян.
52. Саматычны код міфапаэтычнай мадэлі свету славян.
53. Касмаграфічны код міфапаэтычнай мадэлі свету славян.
54. Атмасферны код міфапаэтычнай мадэлі свету славян.
55. Прадметны код міфапаэтычнай мадэлі свету славян.
56. Акцыянальны код міфапаэтычнай мадэлі свету славян.